

Катерина Степанюк,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Бердянського
державного педагогічного університет

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНО-ПРОЕКТУВАЛЬНИХ УМІНЬ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

В умовах інтеграції вищої освіти України у світовий та європейський освітній простір перед вищими навчальними закладами поставлено низку невідкладних стратегічних завдань, а саме: здійснювати підготовку національної інтелігенції; сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти; примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів.

Актуальність фахової підготовки магістрів спеціальності 013 Початкова освіта зумовлюється запитом суспільства на формування особистості, яка володіє не тільки системою спеціальних знань та професійних умінь, а й має високий рівень сформованості професійно важливих компетентностей відповідно до європейських стандартів якості освіти.

Пріоритетні напрями розвитку вищої освіти України регламентуються відповідними державними документами. Так, згідно із законом України «Про освіту» (ст. 42) та Державною програмою «Вчитель» [4] такими напрямами є максимальна індивідуалізація навчального процесу, створення умов для саморозвитку та самонавчання суб'єктів, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей; удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації. У Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.) зазначається, що головними завданнями реформування вищої освіти є виховання особистості, здатної здійснювати продуктивну професійну діяльність на високому науковому та фаховому рівнях [7].

На вимогу Закону «Про вищу освіту» (2014 р.) сьогодні розробляються освітні програми підготовки молодших бакалаврів, бакалаврів та магістрів початкової освіти. Є необхідність у запровадженні наскрізних навчальних планів нового покоління та розробці на їх основі навчальних програм, що забезпечить умови для оптимізації навчального процесу та формування високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта.

Освітня програма підготовки магістрів початкової освіти визначає основні складові діяльності через проектну, технологічну та конструктивну функції. Для формування та розвитку технологічно-

проектувальних умінь важливим є здійснення проектної діяльності студентів-магістрантів. Відтак, магістранти мають не тільки володіти всім комплексом технологічно-проектувальних умінь, а й сформувати такі вміння в учнів початкової школи. Отже, аналіз нормативно-правових документів переконливо засвідчує об'єктивну необхідність підвищення вимог до професійної компетентності фахівців, зокрема щодо формування в студентів магістратури технологічно-проектувальних умінь та готовності до їх розвитку в учнів.

У тлумачних словниках сучасної української мови «уміння» визначається як здобута на основі досвіду здатність належно робити щонебудь [1, с. 1210; 5].

В Українському педагогічному енциклопедичному словнику «вміння» визначаються як здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок; вивчення кожного навчального предмета, виконання вправ і самостійних робіт виробляє в учнів уміння застосовувати знання [3, с. 468].

У спеціальній педагогічній літературі визначення сутності поняття «вміння» залежить від специфіки проблеми, яку автори досліджують. Тому означене поняття психологи та педагоги Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, К. Платонов та ін. розглядають з різних поглядів.

За В. Крутецьким, уміння є здатністю людини виконувати певну діяльність на основі досвіду в нових умовах, а також можливістю виконання дій відповідно до мети та умов діяльності [8]. Л. Виготським уміння тлумачаться як знання в дії; застосування знань у навчально-пізнавальній діяльності; спосіб та якість діяльності; здатність індивіда до результативної діяльності. Уміння, на думку вченого, характеризуються свідомістю, інтелектуальністю, цілеспрямованістю, плановістю, прогресивністю, практичною дієвістю, поєднанням розумових та практичних дій [2, с. 78]. Зазначені характеристики розкривають природу вмінь, їх взаємозв'язок з навичками та знаннями. Отже, уміння формуються на основі переносу набутих знань, уявлень і навичок та адаптації їх до нових умов. Кількість умінь залежить від конкретних видів діяльності людини.

У педагогічній літературі поряд із поняттям «уміння» дуже часто вживається поняття «навички». Існує три концепції співвідношення вмінь і навичок. 1. Уміння є незавершеними навичками, етапом їх створення (Є. Кабанова-Меллер, М. Левітов, М. Риков, П. Шимбірев, Л. Шварц та ін.). Відповідно до цієї концепції навички характеризують як стереотипну автоматизовану операцію, необхідну при виконанні елементів предметних дій, де потрібна точність, закріпленість зв'язків, однакових типових дій. Людина, володіючи навичкою, перебуває на більш високому рівні порівняно з тими, хто має відповідне вміння. За цією логікою вміння, автоматизуючись, стає навичкою. 2. Уміння є вищим

утворенням порівняно з навичками (С. Антоненко, Є. Бойко, Г. Костюк, Д. Ніколенко, С. Мілерян, К. Платонов та ін.). Уміння відповідно до означеного підходу, характеризуються здатністю людини здійснювати певну діяльність на основі здобутих знань та навичок. 3. Співвідношення вмінь і навичок розглядається з позицій рівня майстерності при виконанні певного виду діяльності (О. Леонт'єв, Ю. Самарій, Л. Спірін та ін.). Учені розрізняють уміння, які йдуть «слідом за знаннями», та вміння, що визначають рівні майстерності та виявляються після вироблення навичок.

Ми вважаємо, що прості вміння за певних обставин перетворюються на навичку, яка відповідно формується на основі вмінь. Разом з тим для вироблення складних умінь необхідні певні навички чи їх узагальнена система.

Сутність умінь як дидактичної категорії розглядалася в роботах В. Бондаря, С. Балашової, Н. Волкової, Н. Кузьміної, О. Савченко, Л. Спіріна, А. Усової та ін. Так, відома українська вчена О. Савченко характеризує вміння як категорію дидактики і вважає, що вони становлять «засвоєний суб'єктом спосіб виконання практичних і теоретичних дій на основі знань і життєвого досвіду, що формується виконанням вправ і передбачає застосування у звичайних та змінних умовах» [9, с. 211]. Отже, уміння виступає способом діяльності, а процес його формування складається з послідовних операцій, що забезпечують самостійне засвоєння й застосування навичок у варіативних умовах.

У сучасній психолого-педагогічній науці виділяють такі види умінь, формування яких може відбуватися під час професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних вишах: загальнонавчальні (Ю. Бабанський, І. Лернер), проєктувальні (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська), технологічно-проєктувальні (Л. Коваль), презентаційні (С. Моркотун), професійні (Г. Ковальчук) та ін.

Зокрема, Л. Коваль технологічно-проєктувальні вміння вважає провідною складовою професійної діяльності, і саме вони, стверджує вчена, визначають рівень сформованості технологічної компетентності студентів [9, с. 181].

Таким чином, уміння магістрів початкової освіти у широкому розумінні розглядають як дії, що дозволяють узагальнити досвід особистості в процесі практичної діяльності, оскільки вони виступають результатом оволодіння способом, яка базується на знаннях та їх використанні в процесі розв'язання складних завдань; готовності до свідомого їх розв'язання; передбачає здатність орієнтуватися в нових умовах, використання елементів творчості в процесі викладацької діяльності.

Отже, у нашому дослідженні ми розглядаємо *технологічно-проєктувальні вміння* магістрів початкової освіти як складову професійної компетентності, що забезпечують прогнозування

майбутньої діяльності, послідовності власних дій, пошук оптимальних шляхів здійснення науково-дослідної та педагогічної діяльності.

З метою формування технологічно-проектувальних умінь доцільно запропонувати студентам-магістрантам оформлення портфоліо (папка з матеріалами, зібраними в процесі роботи над проектом). Його досліджено такими вченими, як Е. Мельникова (в контексті оцінювання навчально-дослідницької компетентності студентів та визначення продуктивності співтворчості викладача і студента), І. Кисельова (в аспекті потенційних можливостей як навчального засобу), Р. Чернишова, В. Андрюханова (з погляду пріоритетного напрямку реалізації інноваційних педагогічних технологій в умовах допрофільного та профільного навчання), Н. Гавриш, Л. Коваль, В. Прошкін, Л. Сущенко (в контексті інтеграції в процесі професійної підготовки фахівців у педагогічному університеті) та ін.

Аналіз праць вищезазначених авторів дозволяє стверджувати, що портфоліо виконує такі функції: мотиваційну, оскільки стимулює та орієнтує студентів на досягнення високих навчальних і професійних результатів, розвиток пізнавальних і творчих здібностей; оцінювальну, тому що дозволяє здійснити незалежне оцінювання результатів у будь-якій сфері; рефлексивну, бо – дозволяє самопрезентувати, самооцінити власну діяльність та зробити висновки щодо подальшого самовдосконалення. Вважаємо за доцільне студентам-магістрантам оформлювати власні портфоліо за такою структурою: 1) титульний аркуш – назва навчального закладу, проекту, автори, група, науковий керівник, термін виконання та захисту проекту; 2) зміст – перелік основних частин проекту; 3) вступ (розкривається сутність роботи, обґрунтування актуальності теми, визначається мета і кінцевий результат проекту); 4) основна частина структурується згідно з етапами, діями, методами, проміжними результатами проектної діяльності (опис і аналіз отриманих результатів теоретичних досліджень; практичне вирішення означеної проблеми (наявні шляхи, методи усунення та вирішення проблеми); 5) висновки – відповідність гіпотези результатам проектної діяльності, оцінка методів розв'язання поставлених завдань, рекомендації, власні пропозиції; 6) список використаних джерел (згідно з чинними стандартами); 7) додатки (схеми, таблиці, малюнки, фото, діаграми, графіки тощо); 8) відомості про автора(ів) проекту (проектна група, роль кожного тощо).

Наприклад, студентам можна запропонувати рольові ігри з використанням методу «портфоліо» на основі проектної діяльності. Провідною є групова форма організації навчальної діяльності студентів, де кожна група обирає лідера та спільно готує проект як форму звітності. Основними складовими проекту виступають: лекція з теми, що призначається для групи (наприклад, методика роботи з папером і картоном в початковій школі) та відповідний конспект уроку. Члени кожної групи готують і проводять лекцію з мультимедійною

презентацією, моделюють урок за попередньо розробленим конспектом, розробляють завдання для контролю навчальних досягнень з теми та оформлюють усі результати за допомогою методу портфоліо. Як свідчить практика, за результатами проведення рольових ігор відзначається підвищення рівня пізнавальної самостійності студентів, систематизація знань з курсу «Проектно-технологічна діяльність вчителя початкової школи» та посилення практичної підготовки до проведення навчальних занять у школі першого ступеня.

Отже, формування технологічно-проектувальних умінь магістрів початкової освіти доцільно здійснювати із застосуванням різних форм і методів навчання, зокрема, створення портфоліо проектів.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / кер. вид. проекту М. П. Мовчан, В. В. Нісімчук, В. Й. Клічак. – К. : Видавництво «Дніпро», 2009. – 1332 с.

2. Выготский Л. С. Лекции по психологии / Л. С. Выготский. – СПб : СОЮЗ, 1997. – 144 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник [автор-укл. Гончаренко С. У]. – [2-ге вид., доп. і випр.]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.

4. Державна програма «Вчитель» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=379-2002-ЕФ>.

5. Загнітко А. П. Сучасний тлумачний словник української мови / А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. – Донецьк : БАО, 2012. – 960 с.

6. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку сучасної початкової освіти : технологічний підхід : [монографія] / Людмила Коваль. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – 330 с.

7. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3(12). – С. 11–30. – Режим доступу до журн. : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/3.pdf.

8. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 302 с.

Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. [для вчит. і метод. початкового навчання] / О. Я. Савченко. – [2-ге вид., доповн., і переробл.]. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.